

SVEA HOVRÄTT
Mark- och miljööverdomstolen
Rotel 060103

DOM
2013-01-08
Stockholm

Mål nr
M 4122-12

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Vänersborgs tingsrätts, mark- och miljödomstolen, dom 2012-04-11 i mål nr M 6076-11, se bilaga A

KLAGANDE

Länsstyrelsen i Hallands län
301 86 Halmstad

MOTPART

L-I G

SAKEN

Villkor om gödsling i tillstånd till djurhållning och biogasproduktion på fastigheten X i Laholms kommun

MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLENS DOMSLUT

1. Med ändring av mark- och miljödomstolens dom fastställer Mark- och miljööverdomstolen villkor 11 i Länsstyrelsens i Hallands län beslut den 26 september 2011 (dnr Mpd 551-4347-10)
2. Mark- och miljööverdomstolen avslår överklagandet såvitt avser villkor 12.

Dok.Id 1019765

Postadress	Besöksadress	Telefon	Telefax	Expeditionstid
Box 2290 103 17 Stockholm	Birger Jarls Torg 16	08-561 670 00 08-561 675 50	08-561 675 59	måndag – fredag 09:00-15:00
		E-post: svea.avd6@dom.se www.svea.se		

YRKANDEN I MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLEN

Länsstyrelsen i Hallands län har yrkat att Mark- och miljööverdomstolen ändrar mark- och miljödomstolens dom och fastställer villkor 11 och 12 i miljöprövningsdelegationens beslut 2011-09-26.

L-I G har bestritt ändring.

UTVECKLING AV TALAN I MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLEN

Länsstyrelsen i Hallands län har vidhållit vad som framförts i mark- och miljödomstolen och vidare anfört bl.a. följande. De överklagade villkoren har tillämpats i tillstånd till djurhållning under lång tid för verksamheter som använder läckagekänsliga jordar som spridningsareal och som dessutom ligger i områden där kustvattnet har uttalade övergödningsproblem. De spridningsarealer som företaget utnyttjar har avrinning mot Laholmsbukten, vilken har otillfredsställande ekologisk status främst på grund av övergödning. Den aktuella verksamheten bedrivs i ett område med höga växtnäringsförluster oavsett jordart, med nitratförorening av grundvattnet, med grundvattenförekomster som riskerar att inte klara god kemisk status och ytvattenförekomster som inte uppnår god ekologisk status.

Lantbruksföretag skiljer sig inte från övriga miljöfarliga verksamheter utan ska prövas utifrån de allmänna hänsynsreglerna i 2 kap. miljöbalken och övriga tillåtlighetsregler i miljöbalken. En generell föreskrift hindrar inte tillståndsmyndigheten från att i enskilda fall skärpa kraven. En skärpning kan vara motiverad om verksamheten bedrivs i ett område som är särskilt känsligt eller om de vattenförekomster som finns i området inte uppfyller kraven på god ekologisk status.

Jordbruksverket har i en rapport (2000:1) konstaterat att jordbruksmarken i Skåne och Halland har betydligt högre kväveläckage än i övriga delar av landet. Av Jordbruksverkets redovisning (rapport 2006:4 s. 38) framgår att jordbruksmarken i det område

där verksamheten bedrivs har fem till tio gånger högre kväveläckage än i andra områden som omfattas av samma föreskrifter om miljöhänsyn inom jordbruket. Minskad spridning av stallgödsel på hösten till förmån för spridning på våren eller i växande gröda är en av de viktigaste åtgärderna för att begränsa gödslingens bidrag till övergödningen av våra vatten. Kvävegödsling på hösten före sådd av höstsäd ger inte någon skördeökning (se Greppa Näringen, Praktiska råd 2006, nr 4), men däremot ökade näringsförluster med avrinnande vatten. Med hänsyn till höstspridningens negativa miljöpåverkan kan höstspridning inte anses som bästa teknik för flytgödselhantering i jordbruket. Förbud mot höstspridning av flytgödsel inför höstsådd har av Jordbruksverket (rapport 2000:1 s. 103) bedömts som en kostnadseffektiv åtgärd för att minska kväveutlakningen. Som jämförelse kan nämnas att Danmark sedan lång tid tillbaka har haft ett generellt förbud mot flytgödselspridning till höstsäd på hösten.

Sen höstspridning på slåttervall innebär också en betydande risk för kväveutlakning eftersom växternas näringsupptagningsförmåga i praktiken har upphört den 20 oktober. Till detta kommer att flytgödsel som sprids på vall kommer att ligga kvar på markytan under höst och vinter och kan transporteras ut i vattendragen vid ytavrinning och höga flöden. Ytavrinning till åkermark är en av de viktigaste orsakerna till höga fosforhalter i avrinnande vatten från åkermark. Det saknas belägg för att gödselspridning efter sista vallskörd på hösten skulle vara avgörande för vallens övervintring.

L-I G har vidhållit vad som framförts i mark- och miljödomstolen och vidare anfört bl.a. följande. Länsstyrelsen har tillämpat de överklagade villkoren på samtliga företag som söker tillstånd till djurhållning under lång tid. Detta har gjorts för att man har menat att Halland har läckagekänsliga jordar samt att den halländska kusten har övergödningssproblem. Sedan dessa villkor började tillämpas som praxis i Halland har de generella föreskrifterna skärpts i linje med dessa villkor. Skillnaden mellan dagens generella föreskrifter och de föreslagna villkoren är små. Det finns inte miljömässiga skäl att ålägga företaget med den extra börda det innebär att hålla ordning på fler regler och villkor. Den eventuella miljönyttan med villkoren är ytterst begränsad.

Om villkor 11 upphävs har företaget möjlighet att sprida flytgödsel på hösten på lerjord. Lerjorden är inte att betrakta som den utlakningskänsliga jord som länsstyrelsen hänvisar till. Företaget har mark över ett stort område med varierande avstånd till kusten och mer mark av olika jordart kan komma till i framtiden. Länsstyrelsen har inte tillräckligt väl motiverat varför det i det enskilda fallet finns särskilda förhållanden som gör det motiverat att inte sprida gödsel inför höstsäd på en icke läckagekänslig jord (lerjord).

Om villkor 12 upphävs har företaget möjlighet att sprida gödsel på vall under ytterligare tio dagar. Verksamheten bedrivs på en plats med lång växtsäsong och tar många vallskördar, ofta upp till fem skördar per år. Spridning av gödsel efter den sista skörden kan vara avgörande för vallens övervintring på enskilda lokaler. Övervintringen och en bra vall nästkommande år är av stor vikt för att minska utlakningen. Beroende på vilken årsmån det är kan det vara mycket svårt att hinna få ut gödsel efter den sista skörden och före den 20 oktober. Länsstyrelsen har inte tillräckligt väl motiverat varför det i det enskilda fallet finns särskilda förhållanden som gör det motiverat att korta perioden för spridning med tio dagar. Växtsäsongen på den aktuella platsen är inte kortare än i övriga områden som har fått dessa föreskrifter utan snarare tvärtom.

REMISSYTTRANDEN

Mark- och miljööverdomstolen har inhämtat yttrande från Jordbruksverket och Naturvårdsverket.

Jordbruksverket har anfört i huvudsak följande. Vid en prövning av miljöfarlig verksamhet kan prövningsmyndigheten förena tillstånd med villkor som är strängare än generell lagstiftning. I de fallen bör det dock klart kunna påvisas specifika risker och effekter av verksamheten som kan utgöra grund för sådana villkor. Utifrån befintlig information kan verket inte uttala sig om det i detta fall är befogat med skärpta regler.

Naturvårdsverket har avstått från att yttra sig.

MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLENS DOMSKÄL**Tillämpliga bestämmelser**

Enligt 2 kap. 3 § miljöbalken är den som bedriver en verksamhet eller vidtar en åtgärd skyldig att vidta de försiktighetsmått som behövs för att förebygga eller hindra att verksamheten eller åtgärden medför skada eller olägenhet för människors hälsa eller miljön. Innan krav på försiktighetsmått ställs ska en skälighetsprövning enligt 2 kap. 7 § miljöbalken göras. Vid den prövningen ska bl.a. nyttan med försiktighetsmåten jämföras med kostnaden för dessa.

Enligt 10 § förordningen (1998:915) om miljöhänsyn i jordbruket får Jordbruksverket efter samråd med Naturvårdsverket meddela sådana föreskrifter som avses i 12 kap. 10 § miljöbalken om försiktighetsmått för gödselhantering när det gäller spridning av gödsel. Med stöd av bemyndigandet har Jordbruksverket meddelat generella föreskrifter om bl.a. gödselhantering för det område som är aktuellt i målet, se SJVFS 2004:62 som ändrats bl.a. genom SJVFS 2009:82, 2010:55 och SJVFS 2011:25. Till de generella föreskrifterna finns även allmänna råd.

Enligt de generella föreskrifterna gäller följande.

- *Inom känsliga områden får inga gödselmedel spridas under tiden den 1 november – den 28 februari. (25 §, senast ändrad genom SJVFS 2010:55)*
- *I Blekinge, Skåne och Hallands län är spridning av stallgödsel och andra organiska gödselmedel under tiden den 1 augusti – den 31 oktober bara tillåten i växande gröda eller inför höstsådd av höstoljeväxter. På lerjordar är dock spridning även tillåten inför höstsådd av annan gröda än oljeväxter. Spridning i fånggröda är inte tillåten. (26 §, senast ändrad genom SJVFS 2009:82)*

Mark- och miljööverdomstolens bedömning

De allmänna hänsynsreglerna i 2 kap. miljöbalken ska tillämpas på all verksamhet som riskerar att orsaka olägenhet eller skada för människors hälsa eller miljön. Om generella föreskrifter har meddelats för en viss typ av verksamhet bör dessa som

utgångspunkt kunna tillämpas om det inte i det enskilda fallet är motiverat att meddela mer långtgående försiktighetsmått enligt 2 kap. miljöbalken. Utgångspunkten bör vara att det får ankomma på den som anser att föreskriften ska frångås att visa att det finns skäl för att frångå föreskriften.

Villkor 11

Länsstyrelsen har ansett att det i det aktuella fallet finns anledning att föreskriva strängare villkor för höstspredning av gödsel än vad som framgår av Jordbruksverkets föreskrifter. Det av länsstyrelsen föreskriva villkoret innebär ett förbud mot att sprida flytgödsel eller handelsgödsel under tiden den 1 augusti – 28 februari *oavsett jordart*. Den generella föreskriften tar hänsyn till den mark på vilken flytgödsel ska spridas och tillåter spridning under tiden 1 augusti – 31 oktober på mark med mer än 15 procent lerhalt (lerjord) under förutsättning att spridningen sker i växande gröda eller före sådd av höstgrödor. På mark med 15 procent lerhalt eller mindre är spridning under samma period endast tillåten i växande gröda eller inför sådd av höstoljeväxter.

Länsstyrelsen har som skäl till varför det är motiverat att frångå den generella föreskriften anfört att verksamheten bedrivs i ett område som oavsett jordart har höga växtnäringsförluster och som har fem till tio gånger högre kväveläckage än andra områden som omfattas av den generella föreskriften. Verksamheten bedrivs inom ett avrinningsområde där kustvattnet har uttalade övergödningsproblem. Dessutom har länsstyrelsen anfört att kvävegödsling på hösten före sådd av höstsäd inte ger någon skördeökning. Dessutom har länsstyrelsen ansett att ett förbud mot höstspredning är en viktig och kostnadseffektiv åtgärd för att minska kväveutlakningen.

Mark- och miljööverdomstolen konstaterar att vad länsstyrelsen har anfört får stöd av den utredning som länsstyrelsen har hänvisat till. Miljööverdomstolen har i avgörandet M 9218-07 funnit skäl att meddela motsvarande särskilda villkor avseende gödsling för en jordbruksverksamhet inom samma avrinningsområde. Sammantaget finner Mark- och miljööverdomstolen att det i det aktuella fallet är motiverat att med stöd av 2 kap. 3 § miljöbalken förbjuda höstspredning av flytgödsel och handelsgödsel oavsett jordart i enlighet med vad länsstyrelsen har föreskrivit. Miljönyttan av ett sådant för-

bud får anses överväga de nackdelar det kan ha för verksamhetsutövaren.

Länsstyrelsens överklagande i denna del ska därför bifallas.

Villkor 12

Länsstyrelsen har vidare ansett att det finns anledning att föreskriva strängare villkor för spridning av gödsel på vall än vad som följer av Jordbruksverkets generella föreskrifter. Det av länsstyrelsen föreskriva villkoret innebär jämfört med den generella föreskriften (25 §) att förbudet mot spridning på slåttervall med länsstyrelsens villkor börjar gälla den 20 oktober i stället för den 1 november. Som skäl för att frångå föreskriften har länsstyrelsen anfört att växternas upptagning av näring i praktiken har upphört den 20 oktober.

Den 1 januari 2010 ändrades de generella föreskrifterna och förbudet mot spridning av gödselmedel inom känsliga områden förlängdes till att gälla fram till den 28 februari i stället för den 15 februari. Starttiden för förbudet att sprida flytgödsel ändrades emellertid inte.

Med beaktande av att skillnaden mellan den generella föreskriften och det av länsstyrelsen föreskrivna villkoret framstår som marginell utifrån miljönyttan och med hänsyn till vad Lars-Inge Gunnarsson har anfört i denna del, finner Mark- och miljööverdomstolen att det inte finns tillräckliga skäl för att frångå den generella föreskriften. Överklagandet ska därför avslås i denna del.

Domen får enligt 5 kap. 5 § lagen (2010:921) om mark- och miljödomstolar inte överklagas.

I avgörandet har deltagit hovrättsrådet Malin Wik, referent, f.d. hovrättsrådet Rose Thorsén, tekniska rådet Bengt Jonsson och tf. hovrättsassessorn Anna Hempel. Domen är enhällig.

Föredraganden har varit Astrid Öfverholm.

VÄNERSBORGS TINGSRÄTT
Mark- och miljödomstolen

DOM
2012-04-11
meddelad i
Vänernsborg

Mål nr M 6076-11

KLAGANDE

L-I G

MOTPART

1. Länsstyrelsen i Hallands län
301 86 Halmstad

2. Jordbruksverket
551 82 Jönköping

3. Miljö- och byggnadsnämnden i Laholms kommun
312 80 Laholm

4. Naturvårdsverket
106 48 Stockholm

SAKÄGARE

S J

ÖVERKLAGAT BESLUT

Länsstyrelsens i Hallands län beslut 2011-09-26 i ärende nr 551-4347-10, se bilaga 1

SAKEN

Tillstånd till djurhållning och biogasproduktion på fastigheten X i Laholms kommun

DOMSLUT

Med bifall till överklagandet upphäver mark- och miljödomstolen villkoren 11 och 12 i meddelat tillstånd.

Mark- och miljödomstolen förordnar, med ändring av miljöprövningsdelegationens beslut, att villkor 10 ska ha följande lydelse.

Dok.Id 189574

Postadress	Besöksadress	Telefon	Telefax	Expeditionstid
Box 1070 462 28 Vänernsborg	Hamngatan 6	0521-27 02 00 E-post: mmd.vanersborg@dom.se	0521-27 02 30	måndag–fredag 9.00–16.00

10. Spridning av flytgödsel på våren inför vårsäd, betor och majs ska ske antingen med släpslang med omedelbar nedbrukning inom 15 minuter eller med myllningsaggregat.

BAKGRUND

Länsstyrelsen i Hallands län meddelade i beslut den 26 september 2011 L-I G tillstånd till djurhållning omfattande högst 877 djurenheter, motsvarande ca 709 mjölkkor, 530 ungnöt och 20 hästar, samt till uppförande av en biogasanläggning för produktion av högst 1 000 000 m³ rågas per år, på fastigheten X i Laholms kommun.

Tillståndet förenades med bland annat följande villkor.

10. Minst hälften av flytgödselproduktionen ska spridas med myllningsaggregat.
11. Kvävegödsling till höstsäd med flytgödsel eller handelsgödsel får oavsett jordart inte ske under tiden den 1 augusti–den 28 februari.
12. Kvävegödsling av slåttervall med handelsgödsel eller flytgödsel får inte ske under tiden den 20 oktober–den 28 februari.

YRKANDEN M.M.

L-I G har överklagat länsstyrelsens beslut och yrkat att villkor 10, 11 och 12 upphävs. Som grund för yrkandet har L-I G anfört i huvudsak följande. Sett till lönsamhet, växtnäringsutnyttjande och klimatpåverkan är släpslang med omedelbar nedbrukning av flytgödseln inom 10–15 min på våren inför vårsäd, betor och majs att föredra.

I dagsläget utgörs gödselproduktionen av 1 157 ton djupströ, 322 ton fastgödsel och 6 775 ton flytgödsel. När biogasanläggningen tas i bruk kommer djupströ- och fastgödsel samt foderspill att gå genom biogasanläggningen. Rötresten, totalt 27 115 m³, kommer att hanteras på samma sätt som flytgödseln, dvs. omfattas av kravet på 50 % nedmyllning medelst myllningsaggregat. Endast en liten del av den producerade gödseln kommer således att spridas direkt som fastgödsel. Den samlade spridningsarealen utgör 1 150 ha, ca 300 ha av arealen utgörs av gräsvall, 50 ha av betesvall och resterande areal av höstvet, vårkorn, fodermajs, sockerbetor, rågvete, havre och fabrikspotatis.

Försök med svinflytgödsel eller rötad gödsel på våren till höstvetet visade att spridning med släpslang gav nästan lika god växtnäringseffekt och att det därmed inte är ekonomiskt motiverat att använda det mer kostsamma myllningsaggregatet på våren. Delar av markerna på Y har hög lerhalt, vilket innebär packningskänsliga marker med högt dragkraftsbehov och hög bränsleåtgång. Den direkta spridningskostnaden enligt beräkningar från Greppa Näringen blir ca 6 kr/m³ extra jämfört med släpslangspridare, vilket till stor del beror på att spridningen tar längre tid. Dessutom är packningsskadorna större vid nedmyllning än med släpslangspridning på grund av liten arbetsbredd. För en verksamhet med 27 115 m³ flytgödsel/rötrestes som ska spridas kan man inte kalla denna skillnad i kostnad skälig och inte heller motivera denna ökade kostnad med ett högre växtnäringsutnyttjande. I länsstyrelsens motivering anges att den ökade kostnaden även är motiverad ur miljösynpunkt, då myllningsaggregat ger lägre utsläpp av ammoniak. Man har då helt bortsett från eventuell klimatpåverkan. Försök av Rodhe et al (2010) visar att det ur klimatsynpunkt bästa alternativet på våren är att bandsprida och harva direkt efteråt, då lustgasavgången var högre vid myllning än nedharvning. Däremot var lustgasavgången högre vid bandspridning och nedbrukning på hösten än vid täckt ytmyllning. Ett alternativ som är bäst ur lönsamhets-, växtnärings- och klimatsynpunkt är således att sprida gödseln med släpslang på våren, med direkt nedharvning.

Y har valt ett system där man tar fem skördar, vilket stressar grödan något mer och gör den mer känslig för påfrestningar i form av användning av myllningsaggregat. Y har i detta system valt att lägga flera mindre kvävegivor till gräsvallen istället för enstaka större givor. Detta ger en bättre anpassning till växternas behov och minskar risken för att överflödigt kväve lakas ur. Ett krav på användning av myllningsaggregat skulle kunna innebära ett system med färre men större givor, vilket skulle kunna resultera i sämre anpassning till grödornas behov. JTI har påvisat att risken för skador på gräsvallen vid användning av myllningsaggregat är större vid spridning på våren än efter första skörden. Som bekant är en frisk och stark gröda det bästa sättet att få ett högt växtnäringsutnyttjande. Villkor 10 begränsar verksamhetsutövarens möjligheter att

efter egen bedömning kunna välja bort myllningsaggregat om det föreligger risk för skador på gräsvallen.

Klaganden ser ingen anledning att förutsätta att Y inte skulle efterleva gällande bestämmelser i Hallands län eller att dessa bestämmelser inte skulle vara tillämpliga på bolagets verksamhet. Gällande bestämmelser lyder:

- Stallgödsel som sprids på obevuxen mark ska myllas eller brukas ned inom fyra timmar. Kravet på att gödseln måste brukas ned gäller fasta gödselslag som sprids på obevuxen mark under tiden 1 oktober–31 oktober.
- Spridning av flytgödsel i växande gröda ska ske med någon av följande metoder:
 - 1) bandspridningsteknik eller annan liknande teknik som innebär att gödseln direkt placeras på marken under växttäcknet,
 - 2) myllningsaggregat eller annan liknande teknik som innebär att gödseln placeras direkt i marken,
 - 3) teknik som innebär att en del gödsel späds ut med minst en halv del vatten före spridningen,
 - 4) teknik som innebär att spridningen följs av bevattning med minst 10 millimeter vatten. Bevattning ska påbörjas senast inom fyra timmar och vara avslutad inom tolv timmar efter det att spridningen inleddes. Om det regnar får regnmängden räknas från kravet på minst 10 millimeter vatten.

Villkor 11 fastställer att kvävegödsling till höstsäd med flytgödsel eller handelsgödsel oavsett jordart inte får ske under tiden den 1 augusti–den 28 februari.

Villkor 12 gör gällande att kvävegödsling av slåttervall med handelsgödsel eller flytgödsel inte får ske under tiden den 20 oktober–den 28 februari. Klaganden vill för båda dessa villkor hänvisa till miljödomstolens dom i mål nr M 1076-06, där miljödomstolen skriver att det finns såväl allmänna råd och bindande föreskrifter avseende försiktighetsmått vid spridning av gödsel i Hallands län. Miljödomstolen menar att trots att de allmänna råden inte är bindande finns det ingen anledning att förutsätta att bolaget i fråga inte skulle försöka efterleva dem eller att bestämmelserna inte skulle vara tillämpliga på bolagets verksamhet. Y har en markkartering med lerhaltsinnehåll för alla skiften, och har i vissa delar högt

lerinnehåll, vilket gör att de allmänna bestämmelserna mycket väl skulle kunna vara tillämplbara på bolagets verksamhet. Klaganden ser också vissa motsättningar mellan villkor 10 respektive villkor 11 och 12.

Klaganden vill i sammanhanget även understryka den positiva klimat- och miljöeffekt som biogasproduktionen kommer att ge upphov till. Förutom direkta produkter i form av el och värme som går tillbaka direkt in i den egna produktionen och därmed minskar behovet av externt producerad el och värme, gör rötningsprocessen även att kvävet i stallgödseln blir mera tillgänglig för grödorna. Detta medför att behovet av att köpa in kompletterande mineralkväve minskar med ca 10 %, vilket även minskar mineralkvävet klimatpåverkan vid produktionen i form av lustgas och koldioxid. Rötningsprocessen minskar även utsläppen av metan jämfört med lagring av obehandlad flytgödsel med ca 40 %. Med dessa fakta i åtanke ter sig villkor 10, 11 och 12, som förutsätter att bolaget inte kommer att efterleva de allmänna råd och föreskrifter som gäller i Hallands län, såsom än mer onödiga.

Vid sammanträdet den 22 mars 2012 har klaganden tillagt i huvudsak följande. Ca 30 % av arealen utgörs av vall, 20-25 % av höstsäd, 10 % av majs och resterande 35 % av vårsäd och övriga grödor. I nuläget sprids gödseln med släpslang om 12-16 meters arbetsbredd, där arbetet köps in från en maskinstation som har den senaste tekniken. När gödseln sprids styrs traktorerna med hjälp av GPS-utrustning. Gödseln plöjs ned vid vårsådd strax efter spridningen, bl.a. för att undvika olägenheter för omgivningen och för att utnyttja resursen på bästa sätt. Metoden innebär att arbetet sker under så kort och koncentrerad tid som möjligt. Röttgödseln som sprids är mera lättflytande än normal flytgödsel och infiltreras snabbare. Nedbrukning kan endast ske inför vårsådd av vårsäd, potatis, majs och liknande, men inte i växande gröda. Användning av nedmyllning i stället för slangspridning tar dubbelt så lång tid och ökar därför olägenheterna för omgivningen. Spridningen blir känsligare för väderlek och innebär att spridningen inte kan ske lika tidigt på våren. Spridning med släpslang och nedbrukning kan ske tre till fyra veckor tidigare än spridning med myllningsaggregat. En tidig gödselspridning är positiv ur miljösynpunkt eftersom spridningen då normalt sker vid lägre temperaturer, vilket

minskar ammoniakavgången. Det innebär en större miljönytta att sprida tidigt på våren vid låga temperaturer och att i övrigt anpassa metoden beroende på fält och tid på året. En flexibel hållning ger större möjlighet till minskade ammoniakutsläpp. Kravet på myllning innebär därför en låsning. Klaganden har de resurser som behövs för att plöja ner gödseln inom 15 minuter. Med krav på 50 procents nedmyllning kommer arealen med höstsäd att minska, vilket medför en betydande ekonomisk skada, då höstsäd ger ca 2 ton högre avkastning per hektar, vilket vid ett pris om 1:50 kronor per kg ger en intäktsminskning om ca 3 000 kr per hektar. Höstsäd ger ca 1 000 ton mera halm än vårsäd. Även förlust av halm ger en betydande ekonomisk skada. Halmen, som används dels som strö, men framförallt som foder, kostar mellan 60 öre och 2 kronor per kg, vilket innebär en förlust på mellan 600 – 1 200 kronor per hektar. Det är inte heller lämpligt att köra med myllningsaggregat i växande gröda eftersom grödan skadas. En skördeminskning för vällen om 8 % innebär en förlust om cirka 325 000 kr/år (800 kg torrs substans per hektar x 1,20 kronor x 325 hektar). Med dagens grödfördelning går det inte att nå upp till kravet på 50 procents nedbrukning. Det går inte att innehålla villkoret bara genom att sprida i vall. Jordbruksverkets föreskrifter för Halland godtar en spridning med slang med nedbrukning inom fyra timmar. Klagandens förslag till villkor med krav på nedbrukning inom 15 minuter bör tillmötesgå länsstyrelsens synpunkter. Villkor 11 innebär att klaganden inte får sprida gödseln ens på tyngre lerjordar. Jordbruksverkets föreskrifter gör undantag för lerjordar eftersom det finns fördelar med att sprida gödsel i lermark under hösten jämfört med på våren. På våren kan det vara blötare, vilket ger mera markpackning som får konsekvenser för skördenivån flera år framöver. Det finns ingen anledning att ha strängare villkor för just klagandens gård. Villkor 12 gäller spridning av stallgödsel under 10 dagar. Beroende på hur blöt en höst är och hur lämpligt det kan vara att sprida gödsel i början av oktober, så kanske det ett enstaka år kan vara bra förhållanden att sprida gödsel i slutet av oktober. Ett villkor som inskränker spridningen med 10 dagar har ingen miljöeffekt. Klaganden anser att jordbruksverkets föreskrifter är tillräckliga och att det saknas skäl att ålägga honom strängare regler enligt villkoren 11 och 12.

Länsstyrelsen har yrkat att överklagandet ska avslås. Som grund för yrkandet har länsstyrelsen anfört i huvudsak följande. Utöver de villkorsmotiveringar som

framgår av beslutet vill länsstyrelsen framföra följande. Vid tillståndsprövning enligt miljöbalken ska myndigheten enligt 2 kap. 7 § miljöbalken ställa de krav på verksamheten som behövs från miljösynpunkt utan att vara orimliga. Generella föreskrifter som utfärdas med stöd av 12 kap. 10 § miljöbalken ska vara rimliga även för de företag som har sämst förutsättningar att uppfylla föreskrifternas krav och samtidigt vara miljömässigt motiverade för samtliga inom hela det område som omfattas av föreskriften. Det innebär att föreskrifterna har karaktären av minimikrav. Därav följer också att det vid individuell prövning av verksamheter i känsliga områden och i samband med nyetablering eller utökning av verksamheten oftast finns skäl att ställa längre gående miljökrav än miniminivån. Den principiella frågan behandlas av Miljödomstolen vid Vänersborgs tingsrätt i dom i mål nr M 121-01. Miljööverdomstolen har genom dom i mål nr M 9218-07 upphävt det miljödomstolsbeslut som den klagande refererar till och fastställt villkor av motsvarande innehåll som villkor 11 och 12 i det nu överklagade beslutet. Det kan noteras att de ovan nämnda djuranläggningarna ligger på kort avstånd från Y och även har jämförbara förutsättningar i övrigt. De vattenförekomster som stora delar av spridningsarealen har avrinning till uppfyller inte kraven för god ekologisk status på grund av för hög halt av näringsämnen. Länsstyrelsen finner att ett tillstånd måste innehålla krav på begränsningar och försiktighetsmått som går längre än minimikraven i generella föreskrifter om miljö kvalitetsnormerna för vatten ska kunna innehållas.

När det gäller kravet på myllning av minst hälften av flytgödselproduktionen konstaterar länsstyrelsen att det är en känd och tillämpad teknik i södra Sverige. Direktmyllning är dessutom ett generellt krav i vissa EU-länder, t.ex. i Holland. Vid spridning efter vallskörd kan huvuddelen av ammoniumkvävet avdunsta när spridningen sker med släpplangspridare. I försök med flytgödselspridning vid Institutet för jordbruks- och miljöteknik i Uppsala har ammoniakförlusterna efter myllning halverats jämfört med släpplangspridare. Rötad gödsel innehåller normalt en högre andel ammoniumkväve och lättomsättbart organiskt kväve än obehandlad gödsel. Det innebär att risken för ammoniakförluster är större från rötad gödsel, och följaktligen är kravet på direktmyllning angeläget. Myllningen har i försök visat sig ge något högre avgång av klimatgaser i form av dikväveoxid än vid spridning med

släpplångspridare, vilket klaganden också framhåller. Denna skillnad är dock marginell ställt i relation till de totala utsläppen av klimatgaser från verksamheten. Myllning är den metod som bör utnyttjas i första hand, men den kan under vissa förhållanden vara svår att tillämpa. Därför begränsar sig kravet på myllning till att avse minst halva gödselproduktionen.

Vid sammanträdet den 22 mars 2012 har länsstyrelsen tillagt i huvudsak följande. Beträffande villkor 10 konstateras att allmänna råd och riktlinjer för gödselspridningen är inte tillräckliga. Resultaten från olika undersökningar spretar i olika riktningar. Nedmyllning medför lägst ammoniakförluster, därefter släpplång. I t.ex. Holland gäller ett generellt krav på nedmyllning. Problemet med nedbrukning inom 15 minuter är att det krävs en väldigt hög kapacitet på plöjningen eftersom spridningen går mycket fortare. Att sprida tidigt på våren kan vara mindre bra eftersom gödseln då kan nå ner på ett sådant djup att växternas rötter inte ”hinner ifatt” näringen. Det är olika från fält till fält, vilket klaganden har god kunskap om. Kvittblivning är historia idag, men man kan utnyttja gödseln bättre eller sämre. Ammoniak är en problematisk kväveförening som avgår snabbt under de första minuterna för att plana ut efter 3-4 timmar, då det mesta har avgått. Jordbruksverkets föreskrifter om nedbrukning inom fyra timmar är en pragmatisk lösning. I Halland överskrids den kritiska belastningsgränsen för utsläpp av kväve med tre gånger. Rötresten ger högre lättomsatt kväve och därmed större risk för förluster till luften. Verksamhetsutövarens krav på flexibilitet tillgodoses genom att kravet på nedmyllning endast avser hälften av gödselproduktionen. Länsstyrelsen har ställt motsvarande krav på andra brukare under ett antal år. Myllning är en känd teknik. De olägenheter som kravet på nedmyllning kan medföra för verksamhetsutövaren anses rimliga trots att kravet medför högre kostnader. Beträffande villkor 11 och 12 konstateras att Laholmsbukten inte når upp till god ekologisk status. Villkoren kan tyckas ha marginell effekt, men storleken på bidraget av kväve till vatten från verksamheten ligger på cirka 41 ton per år. Närmaste reningsverk, som är på cirka 30 000 personekvivalenter, släpper ut ca 14-15 ton per år. Även en procentuellt liten betydelse ger därför ganska många ton. Villkor 12 syftar till att man inte ska hamna i en kvittblivningssituation.

DOMSKÄL*Villkor 10*

I jordbruksverkets föreskrifter SJVFS 2011:25 anges att nedmyllning ska ske inom fyra timmar vid spridning av stallgödsel på obevuxen mark i bl.a. Hallands län. Miljöprövningsdelegationens villkor är således strängare än gällande föreskrifter. Enligt rättspraxis från Miljööverdomstolen (mål M 9218-07) bör sådana strängare villkor motiveras utifrån de särskilda förhållanden som föreligger i det enskilda fallet, exempelvis förhållanden som gäller en särskild plats. Syftet med villkoret är att begränsa utsläpp av ammoniak till luft. Det har inte framkommit att det, jämfört med andra områden i Halland, föreligger några särskilda förhållanden som gör den aktuella platsen särskilt känslig för utsläpp till luft. Motivet för beslutet synes istället vara en mera allmän målsättning att ytterligare minska ammoniakutsläppen. Redan det nu sagda bör innebära att skälen för nedmyllningsvillkoret anses som svaga. Vidare bör följande beaktas. Det förutsätts i föreskrifterna att s.k. nedbrukning, d.v.s. att gödselmedel blandas med jord i ett skikt av minst 10 cm, är ett minst lika bra försiktighetsmått som nedmyllning, där ju gödselinblandningen ska ske till ett djup om minst 5 cm. Klagandens åtagande att bruka ner gödseln inom 15 minuter innebär att ammoniakutsläppen blir avsevärt lägre än om det tillåts ligga på marken under de fyra timmar som föreskrifterna medger. Även möjligheten att sprida gödseln vid lägre temperaturer vid slangspridning med nedbrukning verkar i denna riktning. Enligt mark- och miljödomstolens bedömning är miljönyttan av att istället kräva nedmyllning liten. Vägt mot de kostnader och flexibilitetsförluster som ett ensidigt nedmyllningskrav innebär, finner domstolen därför att villkor 10 bör ändras i på det sätt som framgår av domslutet.

Villkor 11 och 12

Miljöprövningsdelegationen har motiverat villkor 11 med att verksamheten ”bedrivs i ett område med hög nederbörd och övervägande lätta jordar, vilket innebär att sen gödselspridning och jordbearbetning på hösten leder till höga växtnäringförluster”. Det är väl känt att jordbruksmarken i nu aktuellt område har ett högt kväveläckage. Trots detta har Jordbruksverket i sina föreskrifter, som meddelats efter samråd med Naturvårdsverket, undantagit spridningsförbudet såvitt gäller lerjordar. Länsstyrelsens motivering utgör inte något skäl att inskränka den möjlighet att

sprida gödsel på lerjordar som medges i jordbruksverkets föreskrifter. Inte heller i övrigt har framkommit något som tyder på att gödselspridning på lerjordar på den aktuella platsen kommer att vara mera miljöstörande än i området i övrigt.

Den skärpning som villkor 12 innebär i förhållande till jordbruksverkets regelverk, som i sig redan tar hänsyn till de särskilda förhållandena som gäller för Halland, får anses medföra en så marginell miljönytta att villkoret inte behövs. Villkoret har inte heller motiverats av några särskilda förhållanden på den aktuella platsen på det sätt som Miljööverdomstolen gett uttryck för i det ovan anförda målet M 9218-07. Det finns också ur miljöskyddssynpunkt skäl att ställa sig tveksam till att fastställa villkor med denna begränsade miljönytta. Jordbruksverkets föreskrifter (SJVFS 2004:62, ändrade genom SJVFS 2011:25) är meddelade med stöd av 10 § förordningen (1998:915) om miljöhänsyn i jordbruket, som i sin tur är meddelad enligt 12 kap 10 § miljöbalken. Rättskraftsregeln i 24 kap 1 § miljöbalken medger inte att föreskrifter som meddelats med stöd av 12 kap 10 § miljöbalken kan inskränka tillstånd till miljöfarlig verksamhet. Villkor som meddelats i mål om tillstånd till miljöfarlig verksamhet gäller därför före sådana föreskrifter. Det anförda innebär att klaganden, om villkor 12 kvarstår, inte skulle träffas av en eventuell framtida skärpning av gödselspridningsföreskrifterna. Villkoret bör därför upphävas.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga 2 (DV 427)

Överklagande senast den 2 maj 2012.

Ove Järholm

Gunnar Barrefors

I domstolens avgörande har deltagit rådmannen Ove Järholm, ordförande, och tekniska rådet Gunnar Barrefors samt de särskilda ledamöterna Stefan Andersson och Tore Gunnesson.